

Perevägivald teoreetilised käsitlused

Sildid:

- [vägivald](#) [1]

Vägivalda peres võib seletada mitmeti, lähtudes erinevatest tasanditest. Näiteks on osad teoreetikud otsinud vägivaldala põhjust ainult vägivaldselt käitunud inimese patoloogias või isiksuse eripäras (vt Dutton 2006). Teised aga lähenevad vägivaldala komplekssemalt ning leiavad agressiivsust soodustavaid märke ka kultuuris ja ühiskonna sotsiaalses struktuuris.

Ökoloogilised teooriad otsivad perevägivaldala, sh paarisuhtevägivaldala ja lapse väärkohtlemisele seletusi integreerides erinevaid tasandeid. Nende seletuste kohaselt mõjutavad erinevad kultuurilised ja keskkondlikud tegurid, pereliikmete karakteristikud ja kogemused vastastikku üksteist ning annavad ühise panuse vägivaldala toimimisele peres. Vägi-valdala mudel sisaldab nelja tasandit, mis kõik mõjutavad üksteist. Perevägivald üldiselt on väär interaktsioon tasandite sees ja vahel. Esimene ehk ontogeneetiline tasand sisaldab individuaalseid tegureid. Näiteks täiskasvanute negatiivsed lapsepõlvkogemused või ebaturvaline kiindumus-suhe lapse ja täiskasvanu vahel on eelsoodumuseks kasutada partneri suhtes vägi-valdala ja/või kasvatada last väärkohtleval või hooletussejätval viisil. Teine tasand – mikrosüsteem – on vahetu keskkond, milles toimub vägi-valdala. See hõlmab perekonda, lapse (nt puue, enneaegsus, iseäralikud käitumismaneerid) ja täiskasvanutega seotud karakteristikuid (nt abielukvaliteet). Kolmas tasand (eksosüsteem)

Eksosüsteem sisaldab erinevaid aspekte ja sotsiaalseid struktuure ühiskonnast, mis mõjutavad perekonda ja iniviidid toimimist, nt täiskasvanute töökoht, naabruskond, kool, individuaalsed toetusvõrgustikud (sõbrad, sugulased), sotsiaalmajanduslik staatus, sotsiaalteenused. Viimane tasand ehk makrosüsteem haarab indiviidi, perekonda ja kogukonna laiemasse kultuurisüsteemi. Siia kuulub näiteks ühiskonnas või kultuuris üldiselt levinud hoiakud ja normid, näiteks aktsepteeritavad vanemluse ja laste karistamise viisid või hoiakud vägi-valdala üldiselt.

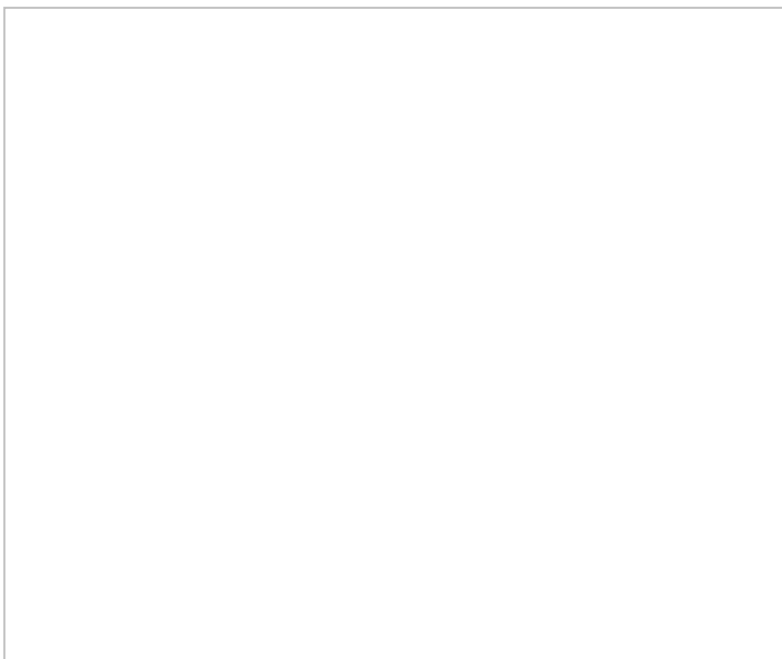
Vägi-valdset käitumist nähakse ka sotsiaalselt õpituna. **Sotsiaalse õppimise teooria** kohaselt ei sünni inimesed kalduvusega käituda vägi-valdset, vaid nad õpivad vägi-valdset käitumismustreid elukogemuste ja ümbritseva keskkonna kaudu (Bell ja Naugle 2008, Gosselin 2005). Lapsed õpivad rolle ja suhtlemismustreid ühiskonna poolt aktsepteeritud ja/või vanemate käitumist jäljendades. Nii omandavad nad ka tülid lahendamise ja vägi-valdala kasutamise viise ja põhimõtteid. See, kas lapseas vägi-valdala pealtnäinud ja/või ise kogunud inimene oma paarisuhtes vägi-valdala kasutab, sõltub reaktsioonist tema esimestele vägi-valdaintsidentidele eakaaslastega või kohtamas käies (Mihali ja Elliott 1997). Kui inimene näeb, et agressiivne käitumine toob kaasa soovitud tulemuse ilma negatiivse tagasisideta, muutub vägi-valdala tema jaoks aktsepteeritud viisiks nii probleemide lahendamisel kui ka soovide ja tahtmiste saamisel. Lapseas vägi-valdala kogunud inimene ei pruugi olla agressiivne mitte ainult oma partneri suhtes, vaid ka

enda laste suhtes, kasutades sealhulgas liiga rangeid ja kehalist karistamist pooldavaid kasvatuseetodeid (Daro 1995).

Kuna märkimisväärne osa perevägivallast toimub abikaasade/elukaaslaste vahel, siis on paarisuhtevägivalla käsitlustele järgnevalt rohkem tähelepanu pööratud. Nii Eesti kui ka rahvusvaheliste uuringute tulemused näitavad, et naised kannatavad paarisuhtes vägivalla all sagedamini kui mehed. Seetõttu keskenduvad ka paljud teoreetilised käsitlused naise vastu suunatud vägivallale. Üks enam kasutatud käsitlus nii uuringutes kui ka rahvusvahelistes dokumentides on **feministlik lähenemine**. Selle kohaselt vaadeldakse vägivaldseid suhteid laiemas sotsiaalkultuurilises kontekstis (Ajzenstadt 1999, Bell ja Naugle 2008, Renzetti 2004). Peamiseks vägivalla põhjuseks on naiste ebavõrdne olukord võrreldes meestega, seksistlikud hoiakud ning võimuhierarhia. Patriarhaalne ühiskond soosib meeste võimupositsiooni naiste üle ning naiste allumist meestele – selliseid soorolle sotsialiseeritakse juba lapsepõlvest peale. Domineerimisel-allumisel baseeruvad sotsiaalsed suhted sugupoolte vahel viivad aga meeste vägivallani naiste vastu. Mehed kasutavad erinevaid taktikaid (sh füüsiline vägivald), et kontrollida naist ja kindlustada oma võimu (Hearn 1998). Feministlikule lähenemisele tuginevad uuringud on näidanud, et patriarhaalseid väärtusi ja traditsioonilisi soorolle pooldavad mehed on oma naise suhtes oluliselt enam vägivaldsed kui mehed, kes selliseid väärtusi ja hoiakuid ei poolda.

Kui naine on jäänud vägivaldsesse suhtesse pikemalt, võib hakata vägivald korduma ning esinema tsükliliselt. Leonore Walker iseloomustas paarisuhtes füüsilise vägivalla toimumist kolme perioodiliselt korduva faasiga. Selle n.n **vägivallaringi** töötas ta välja, tuginedes 120 füüsilist vägivalda kogunud naise intervjuule. Walkeri järgi võib iga faas erineda oma intensiivsusest ja kestuselt paariti. Ent need tsüklid korduvad suhtes ja vägivald võib aja jooksul eskaleeruda. Olles langenud ohvriks üks kord, suurendab see tõenäosust kogeda vägivalda ka edaspidi.

[ring2.jpg](#) [2]

Esimeses faasis – *pinge kogunemise faasis* – ei ole mees üldiselt naise suhtes füüsiliselt vägivaldne, kuid mehe ja naise vaheline kommunikatsioon on pingeline täis vaimset vägivalda, alandamist ja hirmutamist. Naine võib tunda, et ta kõnnib

justkui noateral – ükskõik mida ta teeb või kuidas käitub, partner ei ole rahul. Seetõttu püüab naine olla kannatlik ja minimiseerida probleeme. Mees tunneb kasvavat pinget ja kaldub rohkem kontrollima ja domineerima, põhjustades ohvri kaugenemist endast.

Teises, *füüsilise vägivalda* või *plahvatuse faasis* käitub mees väga vägivaldselt. Ta ei soovi või ei suuda kontrollida enda negatiivseid emotsioone ning kogeb hetkeks pingelangust. Naisel võib olla (tõsiseid) vigastusi, ta on hirmunud ja endassetõmbunud.

Kolmandas ehk *mesinädalate faasis* tunneb mees süümeppiinasid ja häbi enda käitumise pärast. Ta palub naise käest andeks, püüab olla võimalikult lahke ja armastusväärne. Ta kingib naisele lilli, veedab koos aega, lubab naisele end muuta ning mitte enam vägivalda kasutada. Pinge ohvri ja toimepanija vahel langeb. Paar võib sellel etapil kogeda isegi “ uut” armastust ning lootust, et suhe paraneb. Positiivsetel hetkedel võivad nii vägivallatseja kui ka ohver eitada või moonutada toimunud juhtumit või selle üksikasju. Mesinädalate faas ei ole kunagi võrreldav päris mesinädalate ajaga paarisuhtes. Selle faasi eesmärk on vältida naise lahkumist ning hoida teda enda juures. Naised võivad päriselt uskuda, et mees muudab oma käitumist ja vägivald lõpeb. Sellel etapil võib mees olla kõige enam avatud välisele abile, kuna ta kahetseb toimunut ning soovib suhte jätkumist.

Feministliku lähenemise vastuargumentidena on toodud tõik, et ka naised võivad olla oma elukaaslaste suhtes vägivaldsed ja pealegi esineb vägivalda samasooliste paarisuhtes. Ameerika sotsioloog Michael Johnson püüdis leida kesktee ning töötas välja **paarisuhtevägivalda tüpoloogilise käsitluse**, mis tugineb sundiva kontrolli kasutamise ulatusele. **Sundiv kontroll** on igapäevases suhtluspraktikas kasutatav taktika partneri käitumise kontrollimiseks ja selle autoritaarseks suunamiseks endale soovitavas suunas partneris hirmutunde tekitamise abil. Johnsoni järgi võib esineda paarisuhtes nelja tüüpi vägivalda: paarisuhte terror, situatsiooniline paarisuhtevägivald, vägivaldne vastuhakk ja vastastikune vägivaldne kontroll, mis erinevad üksteisest selle poolest, mil määral kasutatakse sundivat kontrolli teise poole üle. Järgnevalt on neljast paarisuhtevägivalda tüübist lähemalt juttu.

Paarisuhte terrorit iseloomustab vägivallatseja intensiivne sundiva kontrolli rakendamine. Vägivallatseja püüab domineerida ja kehtestada üldist kontrolli partneri käitumise ja elu üle, milleks kasutatakse erinevaid võimu ja kontrolli kehtestamise taktikaid, nagu vaimset, füüsilist ja seksuaalset vägivalda, materiaalsete ressursside piiramist, sotsiaalset isoleerimist või lastega manipuleerimist. Terrorile allutatud partner üldjuhul ei ole vägivaldne. Paarisuhte terror on vägivallatüüp, mis sarnaneb eespool kirjeldatud instrumentaalse vägivallaga.

Paarisuhte terrori toimepanija on valdavalt autoritaarne ja tugeva omanikutundega isik. Selline inimene on partneri suhtes vaenulikult meelestatud ning väga armukade. Osa paarisuhte terroriste on vägivaldsed ainult kodus, ent antisotsiaalset tüüpi paarisuhte terroristid võivad kasutada vägivalda ka väljaspool kodu. Johnsoni järgi võib paarisuhte terrori laadset vägivalda võib esineda ühiskonnas igasugustes sotsiaalsetes klassides. Johnsoni analüüsid näitavad, et paarisuhte terrori toimepanijaks on valdavas enamikus mehed ning ohvriteks naised.

Situatsiooniline paarisuhtevägivald on kõige levinum vägivallaliik paarisuhtes. See erineb paarisuhte terrorist, kuna siin kasutab vägivallatseja sundivat kontrolli väga harva. Situatsiooniline paarisuhtevägivald on ekspressiivne. Vägivallada

partnerite vahel võib tekkida ootamatult reaktsioonina emotsionaalse pingeseisundi või lahendamata konflikti korral. Vägivallaakti võivad esile kutsuda viha, frustratsioon, katse partneri tähelepanu püüda või teatud olukorda kontrollida (aga mitte kõiki partneri tegemisi). Selle liigi puhul võib vägivald olla vastastikune ning see võib sisaldada vaimse ja füüsilise vägivalla juhtumeid. Tagajärjed kannatanule ei ole nii tõsised kui paarisuhte terrori puhul. Situatsioonilist paarisuhtevägivalda kogevad mehed ja naised võrdselt.

Sagedast situatsioonilist paarisuhtevägivalda iseloomustavad tegurid:

- Vägivald tekib/intensiivistub lahkumineku ajal;
- Materiaalsed probleemid, töötus;
- Laste arv iseenesest ei ole soodustavaks teguriks, pigem lahkkelid laste kasvatamise suhtes;
- Tülid majapidamistöörde jagamise ning raha kulutamise suhtes;
- Alkoholi tarbimine (isegi siis, kui kumbki partner pole problemaatiline alkoholi pruukija),
- Puudulik probleemide lahendamise oskus (tüli lahendust nähakse selle võitmises).

Vägivaldne vastuhakk on vastuhakkamine paarisuhte terroristile. Vastuhakkaja ei kasuta sundivat kontrolli, sest partneri kontrollimine ei ole vastuhakkaja eesmärk, pigem enesekaitse, põgenemine või kättemaks. Vägivaldsed vastuhakkajad on valdavalt naised. Vastupanu võib sisaldada rasket füüsilist vägivaldat ja lõppeda tõsiste vigastustega või isegi vägivallatseja tapmisega.

Vastastikune vägivaldne kontroll on olukord, kus mõlemad partnerid kasutavad vägivaldat, et saavutada kontroll teise poole üle. Sellises suhtes on mõlemad partnerid justkui paarisuhte terroristid. Nii vägivaldset vastuhakkamist kui ka vastastikkust vägivaldset kontrolli esineb Johnsoni sõnul väga vähe.

Võimu ja kontrolli ratas

Võimu ja kontrolli ratas (<http://www.theduluthmodel.org> [3]) on visuaalne viis kirjeldada kontrolli taktikaid, mida kasutab vägivaldne mees. Graafilise seletusviisi töötasid välja 1980-ndatel Pence, McDonnell ja Paymar USA-s Minnesota osariigis Duluth'i linnas vägivaldat kogunud naiste kogemuste põhjal, et töötada välja sekkumisplaan perevägivaldat puhul. Võimu ja kontrolli diagramm on kui abivahend, et mõista paremini vägivaldset käitumismustrit ning võimu ja kontrolli rakendamise rolli selles.

Ratta keskele on paigutatud märksõnad võim ja kontroll, kuna need on kesksed elemendid vägivaldses suhtes. Vägivallatseja kasutab süstemaatilist hirmutamist, alandamist ja sundi, et panna partner tundma hirmu ja kuuletuma endale. Naiste kirjelduste põhjal selgus, et kontrollitaktikad, mida nad kogesid, olid enamasti universaalsed.

[ratas.jpg](#) [4]

Perevägivallaga seotud müüdid

Ta on selle ära teeninud! See müüt põhineb uskumusel, et pereliige, kellel on rohkem võimu, võib hinnata teiste pereliikmete käitumist ja karistada neid „halva“ käitumise eest. Müüt põhineb võimusuhtel, mis on vastuolus tänapäeva Eesti seadustega (Põhiseadus, Perekonnaseadus). See müüt on levinud nii naise peksmise kui ka laste väärkohtlemise põhjendamisel. Näiteks õigustab mees naise löömist viimase „vale“ käitumisega. Samuti võib vanem arvata, et lapse kehaline karistamine on tema kohustus. Vanem peab adekvaatselt vastama lapse tegudele, kuid ta ei tohi unustada, et lapse distsiplineerimine kunagi ei tohi last alandada ega talle piina või kahju tekitada. Ohvri süüdistamine on vägivalla õigustamine, sest paneb vastutuse kannatajale. Ohvri ükskõik missugune käitumisviis ei õigusta vägivalla kasutamist.

Ta ise provotseeris vägivalda! Sageli süüdistatakse ohvrit (naist, last, eakat pereliiget) vägivalda provotseerivas käitumises, mis mõjub vägivallatsejale nii, et ta ei ole enam võimeline oma tegevust kontrollima.

Ta on lihtsalt selline vägivaldne mees/inimene. Vägivaldset käitumist põhjendatakse inimese iseärasustega (nt äkiline iseloom), mida kuidagi ei saa

muuta. Tegelikult on olemas meetmeid, kuidas vägivaldsust vähendada.

Ainult lahkumine võib peatada vägivaldset suhet perekonnas. Statistilised andmed näitavad, et abielulahutus ei lõpeta vägivalda. Endine abikaasa/elukaaslane võib jätkata vägivalla kasutamist partneri suhtes ning vägivald võib isegi süveneda ja muutuda ohtlikumaks. See on loogiline instrumentaalse vägivalla puhul, kus vägivallatseja näeb suhtes oma võimu teostamise võimalust.

Korralikes peredes ei ole perevägivalda. „Kenade inimeste“, „korralike inimeste“ puhul ei ole justkui alust kahtlustada sassis peresuhteid ja vägivalda. Eeldatakse, et vägivald võib toimuda vaeste, töötute ja alkoholilembeliste inimeste peredes, nõ asotsiaalsetes peredes. Seetõttu võivad jääda märkamata perevägivaldale viitavad märgid. Samas, erinevate erialade spetsialistid puutuvad kokku erinevate inimestega, üks võimalus perevägivalda avastamiseks, on küsida igaühelt, ega keegi tema lähedastest (partner, vanem, laps jne) tema suhtes vägivaldne ei ole. Selliselt toimides antakse inimestele signaal valmisolekust aidata. Perevägivalda ohver võib eitada vägivalla toimumist ning vastata sellisele küsimusele eitavalt. Samas näitab abistamise süsteem niimoodi oma valmisolekut teda aidata.

Perevägivald on häbi. Tihtipeale tuntakse häbi, et kogukonnas („meie tänavas nüüd selline asi“), asutuses on aset leidnud juhtum, mis heidab varju kogukonna, asutuse heale nimele. Kogukonnal, asutusel võib olla vastuoluline roll nii perevägivalda ilmsiks tulekul kui osaliste toetamisel. Üheltpoolt, inimesed elavad kogukonnas tihedalt koos, sageli mitmeid põlvkondi juba, see annab neile erilise üksteise toetamise ja abistamise tunde, mis ehk vajab väljastpoolt tulevat sotsiaaltöö spetsialistide abi vähem. Samal ajal aga võib seesama omavaheline seotus tekitada olukorra, kus aset leidvat perevägivalda ei taheta märgata ning võidakse üritada suisa varjata, kuna selle ilmsiks tulek on suur häbi. Sama põhjus takistab ka ohvreid ja vägivallatsejaid ise abi otsima. Oma kogukonna aule ja mainele mõtlemise kõrval tuleb mõelda nende inimeste peale, kellest kogukond koosneb ning reageerida märkidele, mis näitavad perevägivalda.

Peres ikka juhtub, alati on nii olnud. Kogukond võib harjuda pidama vägivaldset käitumist iseloomulikuks. See, et kunagi varem sama pereliikmete vahel on olnud vägivald, ei tähenda, et seda peab tänapäeval taluma. Täna me teame perevägivalda kahjulikust mõjust pereliikmetele ja seetõttu ka peame reageerima. Samas, nii vägivalla kasutaja kui ka ohver ise ei pruugi mõista, et midagi on valesti, kuna nad on ise lapsena näinud vägivalla kasutamist peresuhetes. Sellist vägivalla edasikandumist saab peatada, sekkudes nüüd, andes nii ohvrile kui vägivallatsejale selge signaali, et see ei ole aktsepteeritud käitumisviis.

See on pere siseasi. Pere privaatsus ja „mu kodu on mu kindlus“ hoiakud takistavad vahest ehk kõige enam perevägivalda ilmsiks tulekut. Aga kodu ja perekonna puutumatus kehtib seni, kuni ei rikuta perekonnale delegeeritud usaldust olla toeks ja hoolitseda lähedaste eest. Peresisesed suhted peavad vastama ühiskonnas levinud väärtustele, normidele, kommetele. Vastasel juhul on tegemist ühiskondliku probleemiga, millesse peab sekkuma.

Allikas URL: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/perevagivalda-teoreetilised-kasitlused>

Lingid:

[1] <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/tags/vagivald>

[2] <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/file/490>

[3] <http://www.theduluthmodel.org/>

[4] <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/file/491>